

The Role of the State Leader in Applying Public Diplomacy Relational Methods in the Country

Mohammad Sotoudeh¹, Mohammad Ali Sadeghzadeh²

¹ Associate Professor, Department of International Relations, Baqir al-Olum University, Qom, Iran.
msotode@yahoo.com

² Ph.D., Islamic Revolution Studies, Farhangian University, Mazandaran, Iran (**Corresponding author**). tm.sadeghzadeh@yahoo.com

Abstract

The purpose of the present study is to answer the main question about the role of the state leader in applying public diplomacy relational methods to fulfill interests of Iran and the Islamic world. The research method is descriptive-analytic and the results showed that with regard to his role in the political-legal structure of the country, having religious authority in the Shi'ite world, and the existing potentials in the discourse literature of the Islamic Revolution of Iran, the state leader by applying soft power and relational methods through gatherings, meetings, approaches, mass media, relevant institutions, cultural and educational organizations, and sending messages and letters to the audience, has an effective role in right detection and enemy recognition, revival of the Islamic ideology, spiritual propagation of the revolution, enforcement of smart power of the Islamic Republic of Iran, preparation of resistance culture, and challenging the unjust nature of the international order in various aspects.

Keywords: State Leader, Public Diplomacy, Soft Power, Relational Methods, Imaam Khomeini, Aayatollah Khamene'i, Foreign Relations.

نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی کشور

محمد ستوده^۱، محمدعلی صادقی‌زاده^۲

^۱ دانشیار، گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران. msotode@yahoo.com

^۲ دکتری، مطالعات انقلاب اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، مازندران، ایران (نویسنده مسئول).

tm.sadeghzadeh@yahoo.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر پاسخ به این سوال اصلی است که نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی، جهت تأمین منافع ایران و جهان اسلام چیست؟ روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و نتایج نشان داد که رهبری نظام با توجه به جایگاه خود در ساختار سیاسی-حقوقی کشور، داشتن مقام مرجعیت دینی در جهان تشیع و ظرفیت‌های موجود در ادبیات گفتمانی انقلاب اسلامی ایران، با بهره‌گیری از قدرت نرم و شیوه‌های ارتباطی در قالب نشست‌ها، دیدارها، موضع‌گیری‌ها، رسانه‌های جمعی، نهادهای مرتبط، سازمان‌های فرهنگی و آموزشی، ارسال پیام و نامه به مخاطبین، نقش تعیین‌کننده‌ای در حق‌شناسی و دشمن‌شناسی، احیای تفکر اسلامی، صدور معنوی انقلاب، تقویت قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران، زمینه‌سازی فرهنگ مقاومت و به چالش کشاندن سرشت ناعادلانه نظم بین‌المللی در ابعاد تبیینی داشته است.

کلیدواژه‌ها: رهبری نظام، دیپلماسی عمومی، قدرت نرم، شیوه‌های ارتباطی، امام خمینی، آیت‌الله خامنه‌ای، روابط خارجی.

استاد به این مقاله: ستوده، محمد؛ صادقی‌زاده، محمدعلی (۱۴۰۲). نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی کشور. *سیاست‌پژوهی ایرانی*، ۱۰(۴)، ص ۲۹-۵۲.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۷؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۴/۰۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۲؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۱۰/۰۱

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

۱. مقدمه

تحولات در عرصه بین‌الملل، شکل جدیدی از قدرت را به‌وجود آورده که در آن، بر نقش بازیگران غیردولتی و افکار عمومی توجه شده است؛ همچنین بر گستره تعریف آن افزود و سطح آن را از دیپلماسی سنتی به دیپلماسی عمومی ارتقاء بخشید. اهمیت دیپلماسی عمومی در تصویرسازی و برندسازی مثبت از یک کشور در میان سایر ملت‌ها و کشورهاست؛ که با بهره‌گیری از ابزارها و شیوه‌های ارتباطی با رویکرد اقتناع‌بخشی و اعتمادسازی به دنبال تأمین منافع ملی و اعتباربخشی به جایگاه خود در مناسبات جهانی است. در این میان، با توجه به صدور فرهنگی و معنوی انقلاب اسلامی که بیانگر اسلام سیاسی، استقلال و آزادی، رهایی از استبداد داخلی و استعمار خارجی است؛ اندیشه امام خمینی و مقام معظم رهبری که به بهره‌گیری از شیوه‌ها و ابزارهای لازم در جهت برقراری ارتباطات هدفمند و پایدار با مخاطبان عام و خاص، علی‌الخصوص در میان امت اسلامی، جهت تبیین گفتمان‌های انقلاب اسلامی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تأکید دارد؛ ضرورت می‌یابد. بر این اساس، بهره‌گیری از منابع قدرت نرم، فرصت‌های نهادی و ساختاری و نقش کارآمد، سازنده و مؤثر امام خمینی و رهبر معظم انقلاب در جهان اسلام به‌عنوان منبع مستقل، بر ارزش و محتوای پیام انقلاب در میان مخاطبان خارجی و بازیگران غیردولتی افزوده است. این مسئله جریان‌ات ارتباطی و تفاهمی میان گفتمان‌های مشترک را تقویت نموده است و در مقابل گفتمان‌های رقیب با پردازش دال‌های اصلی و بنیادی از اسلام سیاسی، به توصیف و تولید محتوا از حکومت حق و عدل اقدام می‌نماید؛ تاحدی که آثار آن را می‌توان در بیداری اسلامی، وحدت اسلامی، مقاومت اسلامی، نقش راهبردی و استراتژیک ایران در منطقه و فرامنطقه و تأثیرات تعاملی آن مشاهده نمود.

براساس بررسی‌های به عمل آمده تاکنون پژوهش مستقلی با عنوان «نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی کشور» انجام نشده است. بدین منظور با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و جمع‌آوری داده‌ها از بیانات، پیام‌ها و سازوکارهای ارتباطی، سازمانی و اسناد بالادستی تلاش می‌شود، تا نقش امام خمینی و مقام معظم رهبری در این بخش مورد مطالعه قرار گیرد. در پژوهش حاضر در پاسخ به سؤال اصلی که «نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی، جهت تبیین گفتمان انقلاب اسلامی، تأمین منافع ملی و مصالح اسلامی چیست؟» این فرضیه به روش توصیفی-تحلیلی مورد آزمون قرار می‌گیرد که رهبری نظام با توجه به جایگاه خود در ساختار سیاسی-حقوقی کشور، داشتن مقام مرجعیت دینی در جهان تشیع و ظرفیت‌های موجود در ادبیات گفتمانی انقلاب اسلامی ایران، با بهره‌گیری از قدرت نرم و شیوه‌های ارتباطی در قالب نشست‌ها، دیدارها، موضع‌گیری‌ها، رسانه‌های جمعی، نهادهای مرتبط، سازمان‌های

فرهنگی و آموزشی، ارسال پیام و نامه به مخاطبین، نقش تعیین‌کننده‌ای در حق‌شناسی و دشمن‌شناسی، احیای تفکر اسلامی، صدور معنوی انقلاب، تقویت قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران، زمینه‌ساز فرهنگ مقاومت و به چالش کشاندن سرشت ناعادلانه نظم بین‌المللی در ابعاد تبیینی دارد.

۲. چارچوب مفهومی: بهره‌گیری از ادبیات نظری دیپلماسی عمومی

در این بخش با تعریف دیپلماسی عمومی، اهداف و شیوه‌های ارتباطی آن، سازوکارهای تأثیرگذاری در گسترش قدرت نرم و ایجاد تصویر مثبت از یک کشور در میان سایر ملل مشخص می‌گردد.

۲-۱. دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی در حقیقت به کارگیری کلیه ابزارهای قدرت نرم برای تحقق اهداف سیاست خارجی است. این قدرت می‌تواند در اشکال مختلف فرهنگی، آموزشی، رسانه‌ای، کمک‌های نقدی، حمایت‌های معنوی، مسابقات ورزشی و... عرضه شود (بشیر، ۱۳۹۵، ص ۱۱۶). از این‌رو، دیپلماسی عمومی تلاشی سیاسی است که یک جامعه برای پیشرفت ارتباطی خود با سایر جوامع همگن فرهنگی انجام می‌دهد. این تعامل از طریق ارتباطات میان فرهنگی، بسیار اثربخش خواهد بود (حسینی جبلی، ۱۳۹۷، ص ۱۷۰). بر این اساس، دیپلماسی عمومی را می‌توان نحوه عملکرد حکومت‌ها در مدیریت حضور خود در خارج از مرزهایشان تعریف کرد که برای پیشبرد منفعت ملی یک کشور از طریق شناخت^۱، اطلاع‌رسانی^۲ و اعمال نفوذ بر مخاطبان خارجی به کار می‌رود (کیلبان، ۱۳۹۰، ص ۴۸۹). از سوی دیگر، با توجه به گسترش ارتباطات در عرصه فناوری و اطلاعات و نقش رسانه‌های جمعی در تأثیرگذاری و جهت‌دهی بر افکار عمومی، نقش انحصاری دیپلماسی رسمی و سنتی دستخوش دگرگونی شده و سطح روابط از دولت-دولت به دولت-ملت تسری یافته است و شکل نوینی از دیپلماسی را تحت عنوان «دیپلماسی عمومی» به وجود آورد که در پی ایجاد تصویر مثبت از کشور خود در نزد ملل دیگر هستند.

۲-۲. شیوه‌های دیپلماسی عمومی

دولت‌ها از طریق به‌کارگیری دیپلماسی عمومی به دنبال آن هستند که تصور و برداشت‌های

1. Understanding
2. Informing

مردم دیگر کشورها را تحت تأثیر قرار دهند و در پی آن در رفتار آنان تغییراتی را در جهت منافع و سیاست‌های خود ایجاد نمایند. این روش‌ها هر یک به تناسب، طیفی از مخاطبان را هدف می‌گیرد. از این‌رو، دیپلماسی عمومی به همان اندازه که یک پدیده سیاسی است، یک پدیده ارتباطی نیز به‌شمار می‌آید. چنانچه چارچوب اطلاعاتی^۱ توجه خود را بر موضوع طراحی و اشاعه پیام‌ها که به منظور پیشبرد اهداف سیاسی انجام می‌گیرند، متمرکز می‌سازد و چارچوب رابطه‌ای^۲ بر ساختن ساختارهای اجتماعی که به منظور پیشبرد اهداف سیاسی انجام می‌گیرند، متمرکز می‌سازد (زاهارنا، ۱۳۹۰، ص ۲۳۴). این مسئله در تثبیت گفتمان‌ها و اقناع‌بخشی به مخاطبان پیام، مؤثر است. در این میان می‌توان به دو شیوه یا روش، در کاربست دیپلماسی عمومی اشاره نمود:

۲-۲-۱. شیوه آموزشی

تبادلات فرهنگی و دانشگاهی، جذب دانشجویان بین‌المللی و ایجاد فرصت‌های مطالعاتی، نقش مهمی در کنش ارتباطی و تحکیم دیپلماسی علمی و فرهنگی خواهد داشت. به گونه‌ای که به‌مثابه یک پتانسیل دائمی قدرت نرم، دارای توان تأثیرگذاری سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و راهبردی به نفع یک کشور در کشور دیگر را داشته باشد (سیمبر و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۷۴). بر این اساس، شناساندن و ارائه تصویر مطلوب از نظام جمهوری اسلامی ایران به همراه دستاوردها و توانمندی‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری می‌تواند، نقش مؤثر انقلاب اسلامی بر تغییر هندسه جهانی قدرت را نمایان سازد.

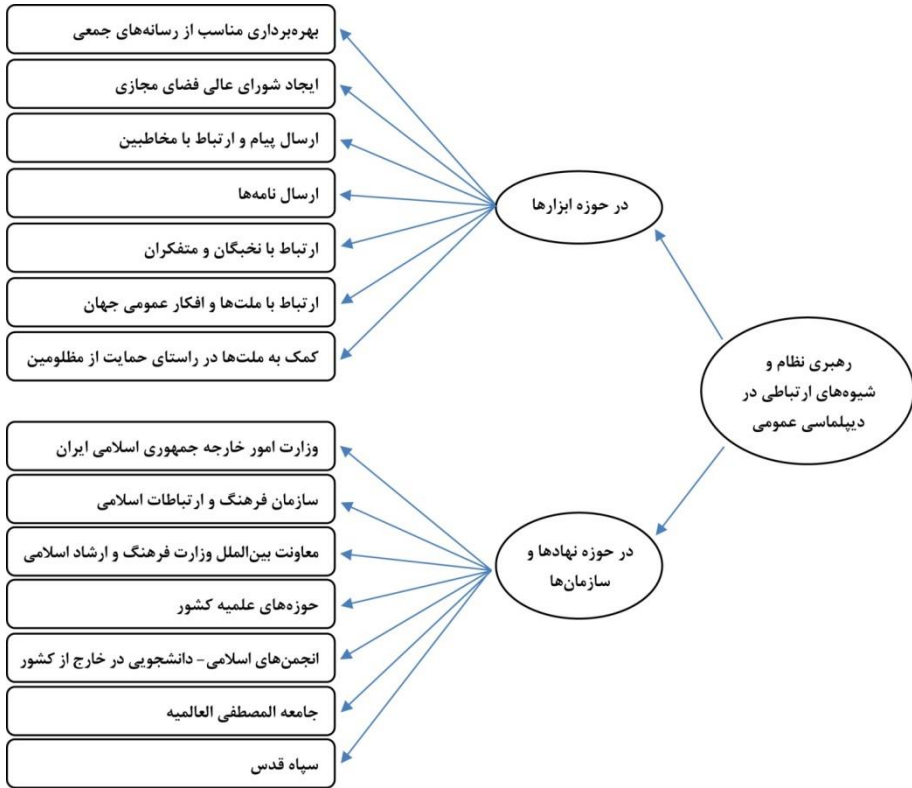
۲-۲-۲. شیوه رسانه‌ای

در عصر جهانی شدن، کشورهایی که دارای فناوری‌های ارتباطی جدید و برتر باشند، بر جریان‌های اطلاعات کنترل دارند. بنابراین، «قدرت جهانی» یک کشور به توانایی دیپلماسی رسانه‌ای‌اش ارتباط می‌یابد (سلطانی‌فر و خان‌زاده، ۱۳۹۲، ص ۱۸۲). بر این اساس، مدیریت اخبار و اطلاعات و تولید و پخش محتوا برای مخاطبان عام و خاص، هر کدام به شکلی در ارائه تصویر مناسب و مطلوب از کشور در نزد افکار عمومی مؤثر است. به‌گونه‌ای که پیام آن کشور که در اهداف سیاست خارجی تبلور یافته است، به درستی توسط افکار عمومی و سایر ملت‌ها دریافت شود.

1. The information framework
2. Relationship-building

۳. نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی کشور

در اندیشه سیاسی امام خمینی و مقام معظم رهبری، تبیین و ترویج اسلام سیاسی که منادی مکتب توحیدی و حاکمیت مطلق خداوند است، نظریه‌صدر معنوی انقلاب اسلامی را شکل می‌دهد. در این میان، جمهوری اسلامی ایران، به دلیل ماهیت فراملی انقلاب اسلامی و تشکیل جامعه جهانی اسلامی، به دنبال تبیین سیاست متعالیه، سعادت کمالیه و الگوپردازی و ارائه دولت سرمشق در ارتباط با سایر ملت‌ها، بویژه امت اسلامی است. از این‌رو، در جهت روند تکاملی انقلاب اسلامی، اشاعه فرهنگ اسلامی و ایجاد تمدن نوین اسلامی و به‌کارگیری شیوه‌ها و ابزارهای دیپلماسی عمومی، ضروری به نظر می‌رسد. چنانچه امام خمینی در این‌باره فرمودند: «اسلام برای بشر آمده است، نه برای مسلمین و نه برای ایران. انبیاء بر انسان‌ها مبعوث هستند» (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۱۰، ص ۱۱۵). همچنین در جای دیگر می‌فرمایند: «ما باید از مستضعفان جهان حمایت کنیم ... باید هسته‌های مقاومت را در تمامی جهان به وجود آورد و در مقابل شرق و غرب ایستاد» (همان، ج ۲۱، ص ۵۲). بر این اساس، از منظر امام خمینی، منطق دیپلماسی انقلاب اسلامی در حوزه سیاست خارجی، تبادل «حقایق» در ارتباطاتی دوسویه مبتنی بر «فطرت» بشری با هدف تعقیب و تأمین «منافع انسانی» است (دهقانی فیروزآبادی و سروش، ۱۳۹۲، ص ۵). همچنین در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، دال متعالی اسلام محور و اساس ارتباط با سایر ملت‌ها تلقی می‌شود که بر پایه حرکت به سوی الله، اقامه عدل، مبارزه با ظلم، حفظ کرامت و آزادی انسان و سعادت بشر قرار دارد (۱۳۶۸/۰۳/۲۷). چنانچه معظم‌له در دیدار با سفرا و رؤسای نمایندگی سیاسی ایران در خارج از کشور می‌فرمایند که حرکت ما در جبهه خطیر بسیار مؤثر دیپلماسی، باید براساس توجه به آرمان‌ها و حسن ظن به وعده‌های الهی باشد... هرچه پایبندی ارزشی ما در دیپلماسی بیشتر باشد، هیبت و احترام جمهوری اسلامی در چشم طرف مقابل بیشتر خواهد شد ... و پیشرفت دیپلماسی عمومی و دیپلماسی سایبری با تبیین حرف نوری نظام انجام بگیرد (۱۳۹۳/۰۵/۲۲). بنابراین، ایشان با توجه به نقش دیپلماسی عمومی در تعامل و برقراری ارتباط با مردم سایر کشورها و همچنین مسئولیت‌های فراملی جمهوری اسلامی ایران، از رهبری نظام جهت تأمین منافع ملی و مصالح اسلامی از طریق ابزارهای ارتباطی متناسب با آن، جهت رساندن پیام اسلام و انقلاب در بخش‌های گفتمان‌سازی، اعتباربخشی، اقناع‌بخشی و ارائه تصویر مطلوب از ظرفیت دیپلماسی عمومی استفاده نموده‌اند. چنانچه نمودار (۱)، نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی جهت تأمین منافع ایران و جهان اسلام را نشان می‌دهد.

نمودار ۱- نقش رهبری نظام در بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی دیپلماسی عمومی

۱-۳. شیوه‌های ارتباطی در حوزه ابزارها

در این بخش به مهم‌ترین ابزارهای دیپلماسی عمومی که رهبری نظام از آن‌ها بهره‌برداری نموده است، اشاره می‌گردد:

۱-۳-۱. بهره‌برداری مناسب از رسانه‌های جمعی

در فضای رسانه‌ای و مجازی، افکار عمومی مردمان سایر کشورها مورد هدف و مخاطب دستگاه سیاست خارجی و دیپلماسی عمومی قرار می‌گیرد. پیامی که این شبکه به مخاطب خارجی می‌رساند، نشان‌دهنده هویت، اندیشه و ارزش‌های یک کشور است و همچنین مکمل دیپلماسی رسمی دولت با دولت نیز می‌باشد. از این‌رو، استفاده از ابزارهای فناوری اطلاعات و ارتباطی روز جهت تبیین، گسترش و ارتقاء سطح اثربخشی دستگاه یک کشور در فضای مجازی مهم تلقی می‌گردد (رضایی، ۱۳۹۳، ص ۱۶۹). به‌گونه‌ای که رسانه‌های نوین، چهره جدیدی از قدرت را به‌وجود آورده‌اند که می‌توان آن را چهره نامحسوس قدرت دانست. دسترسی بیشتر به رسانه‌ها،

دسترسی به قدرت بیشتر اقلان را نیز به همراه دارد (قوام، ۱۳۸۲، ص ۹۰). در این میان، جمهوری اسلامی ایران شش روزنامه به زبان‌های انگلیسی و عربی به منظور انعکاس اخبار و آشنایی شهروندان دیگر کشورها یا افراد مقیم در ایران با فرهنگ و سیاست‌های داخلی و بین‌المللی ایران منتشر می‌کند. همچنین سیمای جمهوری اسلامی ایران در بُعد برون مرزی دارای پنج شبکه جهانی جام جم، العالم، سحر، الکوثر، پرس.تی.وی است که مسلمانان و سایر مخاطبان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور را پوشش می‌دهند (سمیعی اصفهانی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۶۸). از دیگر ابزارهای اعمال دیپلماسی عمومی، تألیف، ترجمه و نشر متون و آثار مرتبط با اندیشه‌های امام خمینی و مقام معظم رهبری در قالب کتاب و بروشور است. همچنین رجوع به سایت امام خمینی^۱ و سایت مقام معظم رهبری^۲ از دیگر اقدامات مؤثری است که می‌تواند به صورت تخصصی، به تشریح اندیشه سیاسی رهبری نظام نسبت به مکتب اسلام، انقلاب اسلامی و سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران بپردازد.

۳-۱-۲. ایجاد شورای عالی فضای مجازی

با توجه به گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و نقش آن در زندگی اجتماعی و تسهیل بخشیدن به روابط فضای مجازی، فرصتی مناسب جهت بهره‌گیری از این امکانات اینترنتی جهت فعال‌سازی دیپلماسی عمومی ایران فراهم گشت.

رکن اصلی دیپلماسی، یعنی اطلاعات و ارتباطات با استفاده از اینترنت امکان ارتقاء جدی یافته؛ به‌گونه‌ای که این ابزار را سریعاً به خدمت بیشتر سرویس‌های دیپلماسی درآورده است (گنجی دوست، ۱۳۸۷، ص ۲۰۸). شبکه جهانی اینترنت و رسانه‌های گروهی فراملی، نقشی مهم در پیوند بین قلمروهای ملی و محلی، تبادل اطلاعات و افزایش تعامل بین بازیگران مختلف خارج از کنترل مؤثر دولت‌ها، ایجاد شهروندان و افکار عمومی آگاه، ایفاء می‌کنند (سجادپور و وحیدی، ۱۳۹۰، ص ۸۰). با توجه به اهمیت و ضرورت فضای مجازی در عصر ارتباطات، رهبر معظم انقلاب اسلامی در اسفند سال ۱۳۹۰، دستور تشکیل شورای عالی فضای مجازی به ریاست جمهوری وقت را صادر و همچنین اعضای حقوقی و حقیقی این شورا را تعیین کردند (۱۳۹۰/۱۲/۱۷). ایشان همچنین رسانه را به‌مثابه یک «سلاح قدرتمند» معرفی می‌نمایند که تأثیر آن از سلاح، موشک و بمب اتم بیشتر است (۱۳۸۳/۰۲/۲۸). ایشان همچنین، سلاح تبلیغات و سلاح ارتباطات رسانه‌ای را

1. www.imam-khameini.com

2. <http://farsi.khameini.ir>

مؤثرترین سلاح بین‌المللی علیه دشمنان و مخالفین می‌دانند (۱۳۸۸/۰۷/۰۲). بر این اساس، ایجاد شورای عالی فضای مجازی و توجه به دنیای ارتباطات مجازی و اینترنتی از سوی رهبر معظم انقلاب، ناظر به اهمیت استفاده از فضای سایبری در افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی و تبیین ارزش‌ها و اهداف انقلاب اسلامی در فضای رسانه‌ای و جهت‌دهی به افکار عمومی است.

۳-۱-۳. ارسال پیام و ارتباط با مخاطبین

رهبری نظام از طریق ارسال پیام به مناسبت‌های مختلف با ملت‌ها و افکار عمومی جهان سخن می‌گوید؛ در این میان به مهم‌ترین پیام‌ها اشاره می‌گردد:

۳-۱-۳-۱. روز قدس

روز قدس مناسبتی جهانی است که یک سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در آخرین جمعه ماه رمضان و در حمایت از ملت مظلوم فلسطین، مبارزه با استکبار جهانی و در رأس آن آمریکا و اسرائیل برگزار می‌شود. این روز در ۱۶ مرداد ۱۳۵۸، با پیام امام خمینی برای حمایت از مردم فلسطین نام‌گذاری شد (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۸، ص ۲۲۹) و به تبعیت از ایران، این راهپیمایی اعتراض‌آمیز در کشورهای مختلف نیز برگزار می‌شود. این روز فرصتی مناسب را برای رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌آورد، تا چهره غاصب رژیم صهیونیسم در نقض حقوق بشر و همچنین نقش آمریکا در حمایت از کشتار مردم بی‌دفاع و مظلوم فلسطین را برای مردم جهان بازگو نماید. این فرصت با پیوند به بیداری اسلامی در مردم مسلمان منطقه و آگاهی‌بخشی به سایر مردم جهان، جبهه‌ای واحد علیه دشمن مشترک انسانیت و بشریت را تشکیل داده است. چنانچه امام خمینی، روز قدس را یک روز جهانی و روز حیات اسلام می‌داند؛ که در این روز باید، سرنوشت ملت‌های مستضعف معلوم شود (همان، ص ۲۳۲). در این میان، ملت، دولت و مجلس ایران از حقوق مظلومان دفاع می‌نماید و تا برگشت قدس و فلسطین به دامن مسلمین، از لبنان و قدس عزیز پشتیبانی می‌کند (همان، ج ۱۵، ص ۶۲) و مقام معظم رهبری نیز در سخنرانی روز جهانی قدس در ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰ با زبان عربی خطاب به مردم فلسطین فرمودند که: در قضیه قدس همه دولت‌ها و ملت‌های مسلمان دارای وظیفه و مسئولیت هستند، ولی محور مجاهدت خود فلسطینیان بوده و به‌رغم همه این تلاش‌ها، موازنه قوا به نفع فلسطینی‌ها به‌شدت تغییر کرده است و صهیونیست سال به سال ضعیف‌تر شده است (۱۴۰۰/۰۲/۱۷). و بازتاب آن نیز تغییر معادلات قدرت به نفع محور مقاومت در جنگ ۱۲ روزه بود که با توان موشک‌های نقطه‌زن بر مناطق حساس رژیم صهیونیستی، گنبد آهنین اسرائیل را درهم شکسته شد و جشن پیروزی را برای مردم فلسطین و شادی برای مردم آزادی‌خواه جهان، به ارمغان آورد. چنانچه آقای «زیاد النخاله» دبیرکل جنبش جهاد اسلامی فلسطین

در نامه‌ای، پیروزی مقاومت فلسطین را به رهبر انقلاب تبریک گفت و تأکید کردند که معظم‌له، بزرگ‌ترین و برجسته‌ترین نقش را در نبرد «سیف القدس» و دستاوردهای آن ایفاء نموده است (۱۴۰۰/۰۳/۰۳).

۳-۱-۲. پیام حج

حج، بزرگ‌ترین اجتماع دینی مسلمین است که به صورت هرساله برگزار می‌شود. از جمله فرصت‌هایی که برای رهبری نظام در این مناسک فراهم گردیده است، رساندن پیام‌های انقلاب اسلامی مثل ظلم‌ستیزی، مقابله با نظام سلطه، بیداری اسلامی و برائت از مشرکان به امت اسلامی است. از این‌رو، سازمان حج و زیارت، می‌تواند مبلغ پیام و بیانات رهبری نظام با توجه به شرایط و مقتضیات موجود در میان سایر مسافران و زائران از نقاط مختلف جهان باشد. همانطور که امام خمینی، یکی از فلسفه‌های بزرگ حج را بُعد سیاسی آن می‌داند (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۱۸، ص ۶۸) و دعوت مردم و جوامع اسلامی به وحدت کلمه، رفع اختلافات بین طبقات مسلمین و به وجود آوردن جبهه مستضعفین علیه قدرت‌های شیطانی را از ثمرات آن دانسته‌اند (همان، ج ۹، ص ۲۲۵). مقام معظم رهبری نیز حج را مظهر عظمت امت اسلامی، وحدت و یکپارچگی قدرت مسلمانان و برائت از نظام کفر و سلطه قلمداد کرده‌اند (۱۳۹۶/۰۵/۰۸). چنانچه در پیام خود به زائرین حج می‌فرمایند که برائت از مستکبران و در رأس آن آمریکا، به معنی برائت از مظلوم‌کشی و جنگ‌افروزی و محکوم کردن کانون‌های تروریسم است و مسئله فلسطین همچنان در رأس همه مسائل سیاسی مسلمانان قرار دارد (۱۳۹۸/۰۵/۱۹).

۳-۱-۴. ارسال نامه‌ها

ارسال پیام و نامه به سایر ملت‌ها و توجه به افکار عمومی جهان یکی از مکانیسم‌های مهم ارتباطی است که همواره برای دعوت به اسلام مورد استفاده قرار گرفته است. بر این اساس، دعوت به پیام‌های حیات‌بخش اسلام، ارزش‌های والای انسانی و اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی توسط رهبری نظام به مناسبت‌های مختلف مورد بهره‌گیری قرار گرفته است. چنانچه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، پیام‌رسانی از طریق دعوت، همواره بر امر جهاد و جنگ مقدم بوده است و این امر بیانگر اولویت قدرت نرم و رویکرد فرهنگی می‌باشد. در این خصوص، امام خمینی به قاعده تدرج اعتقاد داشتند؛ بدین معنا که ابتدا باید به تبیین عقاید و سپس به ترویج آن اهتمام کرد؛ تا سایر ملل از رهگذر شیوه‌های جاذبه‌ای و مسالمت‌آمیز و نه شیوه‌های دافعه‌ای و قهرآمیز، به پیام انقلاب اسلامی روی آورند (دهشیری، ۱۳۷۹، ص ۲۱۲). در این میان امام خمینی و مقام معظم رهبری در خصوص مکانیسم‌های ارتباطی بر بهره‌گیری از دعوت شفاهی و زبانی، کتبی و مکاتبه‌ای، تأکید

داشتند. این اقدام در سطح دولتی از طریق دیپلماسی رسمی و سنتی و در سطح بین‌ملت‌ها از طریق دیپلماسی عمومی صورت می‌گرفت. چنانچه امام خمینی می‌فرماید که: قرآن کتاب دعوت است و کتاب اصلاح یک جامعه است (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۱۵، ص ۵۰۳) و اگر انسان تربیت شود، همه مسائل حل می‌گردد (همان، ج ۷، ص ۵۳۴). دعوت به اسلام از طریق نامه توسط امام خمینی را می‌توان در نامه معروف و تاریخی به گورباچف مشاهده نمود که دربرگیرنده دیپلماسی رسمی و عمومی بود و از سویی افکار عمومی نیز مورد خطاب این نامه بودند: «جناب آقای گورباچف، باید به حقیقت رو آورد. مارکسیسم پاسخگوی هیچ نیازی از نیازهای واقعی انسان نیست؛ چرا که مکتبی است مادی، و با مادیت نمی‌توان پاسخ به معنویت داد. جمهوری اسلامی ایران به عنوان بزرگ‌ترین قدرتمندترین پایگاه جهان اسلام، می‌تواند خلأ اعتقادی نظام شما را پر نماید» (همان، ج ۲۱، ص ۶۶). مقام معظم رهبری در نامه اول مورخ ۱ بهمن ۱۳۹۳، از جوانان اروپا و آمریکای شمالی خواست درباره انگیزه‌های سیاه‌نمایی گسترده علیه اسلام پرسش و کاوش کرده و در واکنش به پیش‌داوری‌ها و تبلیغات منفی سعی کنند شناختی مستقیم و بی‌واسطه از این دین به دست آورند (۱۳۹۳/۱۱/۰۱). در نامه دوم که با عنوان «به عموم جوانان در کشورهای غربی»، و با هشتگ «CommonWorry» به معنای «نگرانی مشترک» به واسطه حملات تروریستی فرانسه، در ۸ آذر ۱۳۹۴، منتشر شد؛ ایشان تروریسم را را درد مشترک دنیای اسلام و کشورهای غربی خواند؛ البته با این تفاوت که دنیای اسلام در ابعادی به مراتب وسیع‌تر، در حجمی انبوه‌تر و به مدت بسیار طولانی‌تر، قربانی وحشت‌افکنی و خشونت بوده است و این اقدامات را نتیجه برخورد دوگانه غرب با تروریسم دانستند (۱۳۹۴/۰۹/۰۸). بازتاب پیام این نامه‌ها از منظر برخی از شخصیت‌های فرهنگی و سیاسی جهان چنین بود: آقای «ریچارد فالک» استاد و پروفیسور آمریکایی معتقد بود، «محوهای این نامه را می‌توان سنگ بنای معنوی و اخلاقی جوامع قرار داد و آن را به کل بشریت وسعت داد» (۱۳۹۶/۰۹/۱۱).

دکتر «محسن صلاح» جامعه‌شناس و استاد دانشگاه بیروت بیان کردند، «ایران کشوری است که در سایه ولایت در حال رشد است و منار علمی برای جهان و جهانیان است و اگر غرب می‌خواهد اسلام و دنیای اسلام را بشناسد، باید به نقطه نورانی جهان اسلام (ایران) بنگرد» (همان). در نتیجه، ارتباط‌گیری با سایر ملت‌ها از منظر امام خمینی و مقام معظم رهبری به معنای شناساندن پیام معنوی، فرهنگی و سیاسی اسلام به جهانیان است که نقش مهمی در تبیین گفتمان‌های انقلاب اسلامی، اعتباربخشی، اقیانوس‌سازی و تصویر مثبت از سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی دارد.

۳-۱-۵. ارتباط با نخبگان و متفکران

نخبگان و اندیشمندان به عنوان مخاطبان خاص، از قابلیت تأثیرگذاری بالایی برخوردارند. از این‌رو می‌توان با ترویج اندیشه و افکار مستند و مستدل، از آن‌ها به عنوان یک رابط کلیدی در جهت انتقال پیام دیپلماسی عمومی به مخاطبان عام استفاده کرد. زیرا این گروه‌ها خود نیز می‌توانند مروج و مبلّغ و منشأ اثر در سطح ملی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای باشند. بر این اساس، امام خمینی و مقام معظم رهبری در مناسبت‌ها و دیدارهای مختلف با این گروه از نخبگان، به بیان اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران، ذکر تحولات و سیاست‌های جهان می‌پرداختند. چنانچه مهم‌ترین ویژگی ایدئولوژی اسلامی نیز مورد خطاب قرار دادن انسان با تمام جوانب و نیروهاست. بنابراین، جهان‌بینی و ایدئولوژی اسلامی می‌تواند سرچشمه و شالوده سیاست داخلی و خارجی باشد و حوزه ادراکی و ذهنی سیاست‌گذاران اسلامی را پرکند (ستوده، ۱۳۸۶، ص ۷۶). از این‌رو، با تأثیر بر نخبگان کشورها می‌توان امیدوار بود که آن‌ها خود به اشاعه‌گران و ترویج‌کنندگان مقاصد کشور مبدأ تبدیل شوند؛ زیرا نباید فراموش کرد که فرهنگ نخبگانی تشنه «دانش و اطلاعات» است (رفیع و نیک‌روش، ۱۳۹۲، ص ۱۰۹). همچنین در این جریان باید به نوع تفکر سیاسی مخاطبان در قبال انقلاب اسلامی ایران توجه شود. در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان مردم کشورهای اسلامی را به دو گروه موافقان و مخالفان انقلاب اسلامی ایران تقسیم کرد. برای موافقان انقلاب اسلامی باید راهبرد آگاه‌سازی را در نظر گرفت و برای مخالفان غیرمعاند انقلاب اسلامی نیز، راهبرد اعتمادسازی، پیشنهاد می‌شود (مبینی مقدس و عبد سرمدی، ۱۳۹۲، ص ۱۱۴). در نتیجه، نوع تعامل و مطالب ارائه شده برای این دو گروه متفاوت است و در صورت عدم توجه به این نکته، بخشی از فعالیت‌های انجام شده، به سرانجام مطلوب نخواهد رسید. در نظر امام خمینی، سطح بین‌المللی مقدم بر سطح دولتی تلقی می‌شود. از منظر ایشان، ملت‌ها تصمیم‌گیرندگان اصلی در روابط بین‌الملل هستند و روابط با آن‌ها مهم‌تر از روابط میان حکومت‌هاست (بهرامی، ۱۳۹۳، ص ۱۰۶). چنانچه باید روابط بین ملت‌ها براساس مسائل معنوی باشد؛ ایران روابطش با سایر کشورها براساس مبانی اسلام خواهد بود (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۷، ص ۱۸۰). ایشان پیرو این سخن، در دیدار با اعضای شورای انقلاب سازمان «الفتح» خاطرنشان می‌کند که مسلمین باید ید واحد بر ضد همه ستمگران باشند (همان، ج ۲۲، ص ۲۴۸). همچنین در پیام خود به انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و کانادا؛ دانشجویان مسلمان را رهبران آینده دانسته که امانت بزرگ استقلال و آزادی به دست آنان سپرده شده است (همان، ج ۱۵، ص ۲۱۲). مقام معظم رهبری نیز، ایجاد یک فکر، یک گفتمان، یک جریان فکری در جامعه را، به دست خواص جامعه و به دست اندیشمندان آن جامعه میسر می‌داند که نقش مهمی در هدایت و

انحراف ملت‌ها دارند (۱۳۹۱/۰۹/۲۱). ایشان در دیدار با طلاب غیرایرانی حوزه علمیه قم بر این نکات اشاره داشتند که تعالیم اسلام، نجات‌بخش بشریت است و نگاه انقلاب اسلامی، به دنیای اسلام و برداشتن دست ظالم و متجاوز استکبار، از روی سر امت اسلامی است (۱۳۸۹/۰۸/۰۳). علاوه بر این، ایشان در دیدار با «جوان انقلابی» که با حضور ۷۳ کشور جهان انجام شد، پیشرفت‌های جوانان مؤمن ایرانی را الگو برای جوانان همه ملت‌های اسلامی معرفی کردند و عقلانیت، معنویت و عدالت را پیام اسلام به همه ملت‌ها دانستند (۱۳۹۰/۱۱/۱۰). بر این اساس، نخبگان فکری، دینی، علمی و سیاسی، یکی از اقشار مهم جریان‌ساز و جهت‌دهنده به تفکر و کنش اعضای جامعه هستند. با توجه به مطالب مطرح شده، تربیت جامعه اسلامی، انقلابی و رفع هژمونی قدرت‌های بزرگ، در عرصه روابط بین ملت‌های اسلامی و سایر ملل مستضعف و عدالت‌خواه از اهمیت ویژه در اندیشه رهبری نظام برخوردار است.

۳-۱-۶. ارتباط با ملت‌ها و افکار عمومی جهان

با توجه به گسترش فضای رسانه‌ای و پیشرفت در عرصه فناوری اطلاعات، افکار عمومی و نقش ملت‌ها در سیاست خارجی و دیپلماسی عمومی کشورها از اهمیت برخوردار گشته است. افکار عمومی که دربرگیرنده مجموعه اعتقادات عموم مردم یک جامعه نسبت به جریان‌ات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی است، به طور غیرمستقیم جهت‌دهنده فضای فکری دولت‌مردان نسبت به تصمیم‌گیری در عرصه روابط خارجی می‌گردد. افکار عمومی پدیده‌ای روانی-اجتماعی و خصلتی جمعی است که عامه مردم آن را می‌پذیرند (دادگران، ۱۳۸۲، ص ۲۷). امروزه افکار عمومی به آن حد از انسجام و عینیت رسیده است که خود به عنوان یک بازیگر یا نیروی سیاسی تازه مطرح می‌شود (نقیب‌زاده، ۱۳۸۹، ص ۲۲۹). در این بین، امام خمینی و مقام معظم رهبری، با تبیین و توصیف پیام انقلاب اسلامی، اهداف و آرمان‌های آن و نقد نظام سلطه جهانی، ملت‌ها را به رهایی از وضع موجود و دستیابی به یک وضعیت مطلوب دعوت می‌نماید. باید خاطر نشان کرد که مخاطب اصلی افکار عمومی، توده‌های مردم هستند که باید در قالب یک نظام ارتباطی به آن‌ها متصل شد. با توجه به اینکه ارتباط حداقل به سه عنصر نیاز دارد: منبع، پیام و مقصد (اسدی، ۱۳۷۱، ص ۱۰۲)؛ پس توانایی یک کشور یا بازیگر بین‌المللی در ارائه وجهه‌ای مناسب از خود در جهان می‌تواند، فرصت‌های مناسبی را برای پیشرفت اقتصادی و سیاسی آن فراهم کند و برعکس، بی‌توجهی به ارزیابی افکار عمومی می‌تواند باعث انزوای یک کشور شود. این امر را می‌توان به افزایش توجه جهانی به قدرت نرم و دیپلماسی عمومی دانست (هادیان و احدی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۴). امام خمینی ضمن اولویت بخشی به ملت‌ها در مقایسه با دولت‌ها، ملت‌ها را به عنوان بازیگران اصلی در نظام

بین‌الملل قلمداد می‌کنند و از این لحاظ برای بازیگران غیرحکومتی ارزش و اهمیت بیشتری قائل است و بازیگران حکومتی به ویژه حکومت‌های سرسپرده را که خاستگاه‌شان نه ملت‌هایشان، بلکه حب نفس و جاه و مال حاکمان‌شان است، کم اهمیت می‌دانند (دهشیری، ۱۳۷۹، ص ۲۶۷). در اندیشه امام خمینی، پیام دعوت به اسلام و شناخت انقلاب اسلامی باید مستدل، موجه و متکی بر برهان، استدلال و منطق باشد تا مخاطب با تکیه بر خردورزی آن را بپذیرد (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۱۰، ص ۷۸). در مورد سیاست خارجی ایران نیز می‌فرمایند، که ما با حفظ استقلال خویش، با تمام کشورها روابط دوستانه براساس احترام متقابل خواهیم داشت (همان، ج ۵، ص ۲۰۴) و ملت ایران همیشه از مبارزه همه آزادی‌خواهان حمایت خواهد کرد (همان، ج ۵، ص ۲۳۰). از منظر مقام معظم رهبری نیز، توجه به نقش ملت‌ها، افکار عمومی و جهت‌دهی به آن می‌تواند نقش مؤثری در شناخت ایران اسلامی و تصویر مطلوب از آن را فراهم سازد، تا آنچه که موضوع تبلیغ است، در دل مخاطب وارد شود و نفوذ کند (۱۳۸۴/۱۱/۰۵). ایشان به بیان نقش منفی آمریکا و رژیم صهیونیستی در تولید اندیشه‌های ضدتقریبی، تشکیل گروه‌های تکفیری مثل داعش و اعمال سیاست‌های قدرت‌طلبانه و امپریالیستی آمریکا در منطقه و جهان اشاره دارند (۱۳۹۹/۰۸/۱۳) و در توصیف نظام جمهوری اسلامی ایران می‌فرمایند: «ملت ایران به دنیا الگو داد و با افکار خود و مفاهیم جدیدی که در دنیا در قالب گفتمان انقلاب اسلامی ایران مطرح نمود، توانست ملت‌های مسلمان و افکار عمومی جهان را به خود متوجه کند و این دلیل خصومت شیطان بزرگ (آمریکا) با جمهوری اسلامی ایران است» (۱۳۹۶/۰۳/۱۴). با بررسی اندیشه سیاسی امام خمینی و مقام معظم رهبری، پیام انقلاب اسلامی باتوجه به اهداف فراملی آن، نمی‌توانست محصور در کشور ایران باشد، لذا آرمان‌ها و ارزش‌های آن در میان مردم مسلمان منطقه و همچنین افکار عمومی جهان از جذابیت برخوردار است.

۳-۱-۷. کمک به ملت‌ها در راستای حمایت از مظلومین

در تعالیم دین اسلام و اندیشه سیاسی امام خمینی و مقام معظم رهبری، توجه به مستضعفین جهان و ملت محروم و قشرهای آسیب‌پذیر و ستمدیده دارای اهمیت است. چنانچه یکی از رسالت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران طبق اصل ۱۵۴ قانون اساسی، مبتنی بر آرمان‌های ملی و ارزش‌های اسلامی، نفی هرگونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، مبارزه با ظالمان و مستکبران، ایجاد زمینه احیای حقوق انسانی و نهادینه کردن جنبش‌های آزادی‌خواهانه، انقلابی و استقلال‌طلبانه در سطح جهان است. هرچند اصل عدم مداخله ازجمله اصول بین‌المللی است که کلیت آن به نوعی در نظام حقوقی اسلام هم پذیرفته شده است؛ اما در هر دو نظام حقوق بین‌الملل معاصر و اسلام، موارد متعددی به عنوان استثناء بر این اصل لحاظ شده که یکی از آن‌ها مداخله

بشردوستانه است، که برای حمایت یک جانبه از انسان‌های تحت ظلم و ستم قابل اعمال می‌باشد (جاوید و محمدی، ۱۳۹۲، ص ۸۲). امام خمینی در رویکرد حمایت‌گرایانه خود نسبت به مستضعفین و ملت‌های ستمدیده، آن را از مهم‌ترین خصیصه نهضت انقلاب اسلامی می‌داند (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۴، ص ۲۳) و معتقدند که اسلام پشتیبان تمام مستضعفین جهان است (همان، ج ۱۱، ص ۱۱۰) و ایران نیز مبدأ قیام مستضعفان برای قطع ایادی مستکبران است (همان، ج ۶، ص ۱۶۸). در مورد چشم‌انداز انقلاب اسلامی ایران نیز فرموده‌اند: «ما امروز دورنمای صدور انقلاب اسلامی را در جهان مستضعفان و مظلومان بیش از پیش می‌بینیم و جنبشی که از طرف مستضعفان و مظلومان جهان علیه مستکبران و زورمندان شروع شده، امیدبخش آتیه روشن است» (همان، ج ۱۸، ص ۱۱). رهبر معظم انقلاب نیز، حمایت ایران از ملت‌های مسلمان منطقه و سایر ملت‌های مستضعف جهان را ریشه در مکتب اسلام می‌داند و اینگونه حمایت‌ها را سیاست قطعی و همیشگی جمهوری اسلامی ایران برمی‌شمارند (۱۳۹۰/۰۴/۰۹). ایشان در این باره می‌فرماید: «باید» (اشد علی الکفار و رحماء بینهم) بود؛ این درس امام بزرگوار ما است؛ این خط مسلم جمهوری اسلامی است. ما در حمایت از مظلوم نگاه به مذهب طرف مقابل نمی‌کنیم و نکردیم؛ خط امام بزرگوار این بود. مسئله برای ما دفاع از هویت اسلامی است، حمایت از مظلوم است» (۱۳۹۴/۰۵/۲۶). بر این اساس، تألیف قلوب و حمایت از مستضعفین و ملت‌های محروم، علاوه بر آن که تکلیف شرعی است؛ موجب افزایش توان پایداری و مقاومت آن‌ها در برابر دشمنان مشترک شده و بر اعتبار، نفوذ و جذابیت انقلاب اسلامی در میان آنان می‌افزاید. از این رو، رهبری نظام با حمایت و پشتیبانی قاطع که منطبق با موازین اسلامی، عقلی و انسانی است، موجبات گسترش محبوبیت و اقتدار کشور و کارآمدی دیپلماسی عمومی ایران را در میان ملت‌ها فراهم می‌سازد.

۳-۲. شیوه‌های ارتباطی در حوزه نهادها و سازمان‌ها

با توجه به امکانات و زیرساخت‌های موجود در نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی، هرکدام از آن‌ها به گونه‌ای می‌توانند در راستای شرح وظیفه و اهداف مشخص، مجری سیاست‌ها و راهبردهای رهبری نظام در دیپلماسی عمومی و برقراری ارتباطات با سایر ملت‌ها باشند. در این بخش به برخی از این موارد اشاره می‌گردد:

۳-۲-۱. وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران

وزارت خارجه هر کشوری مسئول رسمی اجرای دیپلماسی آن کشور در برابر سایر کشورهاست که با ایجاد سازوکارهای لازم در حوزه اداری و اجرایی، می‌تواند نقش مهمی در برقراری ارتباط با

مردم آن کشور در جهت تبیین اندیشه‌های رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف انقلاب اسلامی، اعتمادسازی و ارائه تصویر مطلوب از کشور داشته باشد. چنانچه مهم‌ترین برنامه‌های مرکز دیپلماسی عمومی وزارت امور خارجه، شناسایی حوزه‌های مرتبط با افکار عمومی، شناسایی ظرفیت نهادهای مردمی، فعال کردن حوزه‌های جدید ارتباطی در کنار حوزه‌های سنتی و رسمی سیاست خارجی، گسترش مبادلات رسانه‌ای ایران با کشورهای دیگر برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی و جهانیان است (اسکندری فاروجی و آقاحسینی، ۱۳۹۴، ص ۱۴). در این راستا، سفارتخانه‌ها به عنوان دفاتر نمایندگی و نمونه کوچکی از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران از طریق انتشار مجلات، برگزاری کنگره‌ها و همایش‌ها، برقراری ارتباط با مجامع خبری و مطبوعاتی، می‌توانند نقش مؤثری در تبیین و پردازش اندیشه‌های راهبردی امام خمینی و مقام معظم رهبری داشته باشند.

۲-۲-۳. سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

هدف این سازمان ایجاد و گسترش شناخت، علاقه و باور نسبت به اسلام ناب، انقلاب اسلامی، مزیت‌های جمهوری اسلامی ایران و فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی در جوامع دیگر به منظور تحکیم هم‌گرایی و پیوندهای اسلامی، دینی و معنوی است. این سازمان در حوزه گفت‌وگوی ادیان، حوزه فرهنگی، حوزه ترجمه و نشر آثار و بیداری اسلامی فعالیت دارد.^۱ اهمیت این سازمان به لحاظ گسترش قدرت نرم ایران در آن است که این سازمان رایزن‌های فرهنگی در نمایندگی‌های خارجی ایران را منصوب می‌نماید و اقدامات آن دربرگیرنده موضوعاتی هم چون برگزاری نمایشگاه‌های فرهنگی، برگزاری مناسبت‌های فرهنگی و مذهبی برای ایرانیان مقیم خارج، ایجاد پیوند با نهادهای فرهنگی در کشورهای میزبان و توسعه آموزش زبان فارسی است (موسوی خورشیدی، ۱۳۹۴، ص ۸۰). بر این اساس، این سازمان در صدور آرمان‌ها و ارزش‌های فرهنگی انقلاب اسلامی برگرفته از مکتب اسلام و اندیشه سیاسی رهبری نظام، می‌تواند نقش مؤثری ایفاء کند.

۳-۲-۳. معاونت بین‌الملل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

بخش بین‌الملل این وزارت‌خانه نیز با توجه به ارتباط آن با بخش هنری و فرهنگی می‌تواند با برگزاری جشنواره‌ها، سمینارها، هم‌اندیشی‌ها به پیوند هرچه بیشتر اندیشه سیاسی رهبری نظام با مخاطبان خارجی پردازد و به تبیین رسالت نظام جمهوری اسلامی ایران براساس اصول و ارزش‌های بنیادی که منبعث از مکتب اسلام، فطرت خداجوی و روح برابری و برادری و صلح دوستی است، به

نمایش بگذارد. بدین جهت، نشر ارزش‌های انقلاب بر پایه مکتب فکری و سیاسی امام خمینی و رهبر معظم انقلاب اسلامی، گسترش مناسبات فرهنگی با ملل مختلف و ارتباطات اسلامی انجام شده است.

۳-۲-۴. حوزه‌های علمیه کشور

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و ورود عرصه دین در مناسبات سیاسی- اجتماعی نقش حوزه‌های علمیه و مبلغان دینی را برجسته ساخت. در این میان جهت تبلیغات دینی و نشر گفتمان انقلاب اسلامی، اندیشه سیاسی بنیانگذار جمهوری اسلامی و رهبر معظم انقلاب در عرصه بین‌المللی، تربیت مبلغان آشنا به زبان‌ها و فرهنگ خارجی ضرورت یافت. از این‌رو، معاونت بین‌الملل حوزه‌های علمیه^۱، معاونت بین‌الملل سازمان تبلیغات اسلامی^۲، موسسه بین‌المللی المرتضی(ع)^۳ با هدف ایجاد رویکرد بین‌المللی به فعالیت‌های پژوهشی، آموزشی، تبلیغی دین اسلام و ارائه تصویر مطلوب از ایران و مکتب تشیع در مقابل ایران‌هراسی غرب و شیعه‌هراسی کشورهای مرتجع و سلفی‌های وهابی منطقه و همچنین پاسخ به شبهات و رساندن پیام و اهداف انقلاب اسلامی ایران به اعزام مبلغ اقدام می‌نمایند. این مسئله نقش بسزایی در آگاهی‌بخشی و جذب مخاطبان، جوانان و اندیشمندان در محافل علمی و دانشگاهی کشورهای خارجی نسبت به شناخت از اسلام سیاسی و جمهوری اسلامی ایران دارد.

۳-۲-۵. وجود مراکز اسلامی در کشورهای غیراسلامی

مراکز اسلامی در کشورهای غیراسلامی که به فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی مشغول هستند، خود به عنوان ابزاری مؤثر در ترویج اندیشه‌های امام خمینی و مقام معظم رهبری می‌توانند نقش‌آفرینی کنند. این مراکز با توجه به فضا و امکانات موجود می‌توانند مخاطبین را به خود جذب نمایند و زمینه‌ساز آشنایی با ارزش‌های انقلاب اسلامی و رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران که در جهت مبارزه با نظام سلطه و حمایت از مظلومان و ملت‌های ستمدیده است، به خود معطوف نمایند. برخی از این مراکز عبارتند از: مجمع اهل بیت کانادا در شهر تورنتو؛ مرکز اسلامی امام حسین(ع) در شهر سیدنی کشور استرالیا؛ مرکز اسلامی آمریکا در ایالت میشیگان؛ مرکز اسلامی هامبورگ در آلمان؛ مرکز اسلامی منچستر در غرب انگلستان؛ بنیاد مطالعات اسلامی روسیه؛ مرکز اسلامی امام علی در

1. <http://hawzah-ird.ir>

2. <http://ido.ir>

3. <http://murtaza.ir>

وین؛ مرکز اسلامی اهل‌بیت سوئیس؛ مسجد امام علی(ع) دانمارک. این مراکز در راستای حفظ و تقویت بنیه دینی ایرانیان و ارتقاء سطوح معرفتی آنان، توجه ویژه به مخاطبین جوان از طریق برنامه‌های علمی-آموزشی، ایجاد وحدت کلمه، دعوت غیرمسلمانان به دین مبین اسلام و آشنایی با آرمان‌های انقلاب اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی و رهبری، نقش مؤثری ایفاء می‌نمایند.

۳-۲-۶. انجمن‌های اسلامی- دانشجویی در خارج از کشور

اتحادیه انجمن‌های اسلامی در خارج از کشور، از تشکل‌های دانشگاهی است که به منظور شناخت و ارتباط دانشجویان ایرانی با یکدیگر جهت همکاری‌های علمی، اجرای پروژه‌های مشترک، ایجاد فضای فرهنگی و نشست‌های سیاسی شکل گرفته است. این قشر از دانشجویان به لحاظ تحصیل در کشورهای خارجی و محیط علمی و فرهنگی آن‌جا و همچنین داشتن ارتباط با دانشجویان از ملیت‌های مختلف دنیا، هرکدام می‌توانند به عنوان سفیران فرهنگی ایران در جهت نشر و پردازش اندیشه‌های امام خمینی و رهبری و اهداف نظام جمهوری اسلامی، مؤثر باشند.

۳-۲-۷. جامعه المصطفی‌العالمیه

مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از طلاب و فضلاء غیرایرانی حوزه علمیه قم، حضور آنان را در جامعه المصطفی قم، زمینه‌ساز آشنایی ملت‌ها با معارف اسلام ناب دانستند و هدف طلاب و فضلاء غیرایرانی در قم را، هدفی علمی و تربیتی برشمردند و «باز تولید» معارف والای اسلام را از اهداف جمهوری اسلامی ایران خواندند؛ به‌گونه‌ای که آشنایی ملت‌های مسلمان با این تعالیم نجات‌بخش، زمینه‌ساز احساس هویت، عزت، پیشرفت، آزادی و اقتدار امت اسلامی خواهد شد (۱۳۸۹/۸۰/۰۳). بر این اساس، طلبه‌های جامعه المصطفی هرکدام می‌توانند نمایندگان و سفیران دیپلماسی عمومی ایران در خارج از مرزها و در بین مردم کشور خود باشند و آنان را نسبت به احکام اسلامی، نقش مرجعیت دینی، ولایت فقیه و رهبری سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران با ظرفیت «ام‌القرای جهان اسلام»، آشنا و آگاه نمایند و تصویری مثبت، مطلوب و کارآمد از انقلاب اسلامی ایران در مقابل تبلیغات منفی و کژتابی دشمنان به سایر ملت‌ها ارائه دهند.

۳-۲-۸. سپاه قدس

سپاه قدس یک نیروی برون‌مرزی است که با انجام فعالیت‌های فرهنگی و نظامی در راستای صدور معنوی انقلاب اسلامی حرکت می‌کند. رسالت این نیرو علاوه بر حفاظت و صیانت از انقلاب و ایران اسلامی در خارج از مرزها، حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش مردم مسلمان منطقه و مستضعفین جهان نیز است. هرچند، قدرت نظامی یکی از ابزارهای سیاست خارجی است؛ اما با

توجه به تحولات بین‌المللی و اهمیت فزاینده قدرت غیرفیزیکی و غیرنظامی، دولت‌ها همواره تلاش می‌کنند تا از این ابزار به عنوان قدرت و توان بالقوه و ابزار بازدارنده استفاده کنند. چنانچه دیپلماسی اسلامی نیز، اصل دعوت و گفت‌وگو را به عنوان مبنای تعامل با واحدهای دیگر مطرح می‌کند؛ اما از آنجا که بشر را تحت تأثیر خواهش‌های غریزه جنگ طلب و مهاجم می‌بیند، جامعه اسلامی را به آمادگی لازم نظامی جهت بازداشتن دشمن از زیاده‌طلبی و توسعه‌جویی فرامی‌خواند (سجادی، ۱۳۸۱، ص ۱۷۹). بر این اساس، از سپاه قدس نیز می‌توان به عنوان یک ظرفیت فرهنگی - نظامی در بسط دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران بهره‌مند شد و با ترکیب قدرت نرم و قدرت سخت، بر شعاع بازتاب و اهداف فراملی انقلاب اسلامی افزود. چنانچه رهبر معظم انقلاب، وجود سپاه قدس و سایر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی را موجب امنیت ایران و حافظ کرامت مستضعفان دانسته‌اند که خود را بلاگردان مقدسات و حریم‌های مقدس می‌کنند (۱۳۹۸/۱۰/۲۷). معظم‌له، نقش راهبری و قدرت بازدارندگی سپاه قدس را چنین بیان فرمودند: «نیروی قدس بزرگ‌ترین عامل مؤثر جلوگیری از دیپلماسی انفعالی در غرب آسیاست و زمینه‌ساز تحقق سیاست عزتمندانه جمهوری اسلامی شده است» (۱۴۰۰/۰۲/۱۲). بر این اساس، سپاه قدس در جهت حفظ دستاوردهای انقلاب اسلامی، دو مأموریت راهبردی («عمق‌بخشی خارجی» و «تقویت توان بازدارندگی») کشور را برعهده گرفته و محری دیپلماسی نهضتی انقلاب اسلامی در عرصه سیاست خارجی شده است (قادری کنگاوری، ۱۳۹۷، ص ۱۰-۹). در نتیجه شکل‌گیری، آموزش و سازماندهی گروه‌های مقاومت در چهارچوب جهان‌بینی اسلامی و الهیات رهایی‌بخش، از جمله ابتکارات و دستاوردهای فرماندهی سرلشگر شهید حاج قاسم سلیمانی است که در ضدیت و تقابل با سلطه آمریکا، رژیم غاصب صهیونیستی، دولت‌های وابسته در منطقه و داعش قرار گرفت و مبنای دیپلماسی مقاومت اسلامی را تقویت نمود. چنانچه رهبر معظم انقلاب در دیدار با خانواده شهید سلیمانی، این شهید سرافراز را هم قهرمان ملت ایران و هم قهرمان امت اسلامی دانستند که مظهر شجاعت، مقاومت، درایت، تیزهوشی، فداکاری و معنویت بود (۱۳۹۹/۰۹/۲۶). بدین ترتیب، در تقویم ایران روز ۱۳ دی، مصادف با شهادت سردار سلیمانی و هم‌زمانش، به «روز جهانی مقاومت» نام گرفت که خود مبین پرچمداری و پیشگامی جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با تروریسم جهانی و حمایت از مردم مسلمان و مظلوم جهان است.

۴. نتیجه‌گیری

موفقیت دیپلماسی عمومی که در واقع مکمل دیپلماسی رسمی دولت با سایر کشورهاست؛ در محیط جدید جهانی با تنوع گفتمان‌ها، تصاویر و کنش‌ها، نیازمند تخصص، ابزارها، رویه‌ها، فنون

جدید، استفاده از ظرفیت تمامی بازیگران دولتی و غیردولتی و ادغام عمل و نظریه سیاسی است. در این میان انقلاب اسلامی به عنوان یک تحول اجتماعی - سیاسی با رویکرد فرهنگی - دینی، دارای ظرفیت‌های بالایی از فرهنگ سیاسی در حوزه بینشی، گرایشی و ارزشی است که رهبری نظام توانسته است از یک سو، با تبیین اصول، بایسته‌های مفهومی و دال‌های بنیادین آن، نقش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و هم‌مونیک شدن گفتمان اسلام سیاسی را فراهم آورد و از سوی دیگر، با ابتکار در شیوه‌های ارتباطی و کاربست دیپلماسی عمومی به صدور پیام انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی در فهم و تطبیق گسترش فرامرزی اقدام نماید. همچنین امامین انقلاب، با تقویت تعامل و گفت‌وگو با مخاطبان خارجی و افکار عمومی، گسترش سیاست‌ها و راهبردهای مشترک و برقراری روابط فردی و نهادی با تمرکز بر شناخت نقاط قوت و ضعف؛ تهدید و فرصت، به این ارتباطات و همگرایی، عمق استراتژیک می‌بخشند و بر تعمیق و تداوم آن می‌افزایند.

منابع

- اسدی، علی (۱۳۷۱). *افکار عمومی و ارتباطات*. تهران: انتشارات سروش.
- اسکندری فاروجی، ابوالفضل؛ آقاحسینی، علیرضا (۱۳۹۴). *کاربست دیپلماسی عمومی در صدور انقلاب اسلامی*. *مطالعات انقلاب اسلامی*، شماره ۴۳، ص ۷-۲۶.
- بشیر، حسن (۱۳۹۵). *دیپلماسی گفتمانی: تعامل سیاست، فرهنگ و ارتباطات*. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- بهرامی، محمد (۱۳۹۳). *ظرفیت‌های دیپلماسی مردمی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دیدگاه امام خمینی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. قم: دانشگاه باقرالعلوم (ع).
- جاوید، محمدجواد؛ محمدی، عقیل (۱۳۹۲). *نسبت اصل عدم مداخله در حقوق بین‌الملل معاصر و اصل حمایت از مستضعفین در حقوق اسلامی*. *مطالعات حقوقی*، شماره ۱، ص ۴۹-۸۸.
- حسینی جبلی، سید میر صالح (۱۳۹۷). *اقتضانات دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران از طریق ارتباط میان فرهنگی نسبت به مسلمین اندونزی*. *سیاست متعالیه*، شماره ۲۲، ص ۱۶۹-۱۸۸.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۳/۱۱/۰۱). *پیام مهم رهبر انقلاب به جوانان اروپا و آمریکای شمالی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=28731>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۸/۰۷/۰۲). *بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8094>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۰/۰۳/۰۳). *پاسخ رهبر انقلاب به نامه‌های رئیس دفتر سیاسی حماس و دبیرکل جهاد اسلامی فلسطین*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=47895>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۹/۰۸/۰۳). *بیانات در دیدار طلاب غیرایرانی حوزه علمیه قم*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10432>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۴/۱۱/۰۵). *بیانات در دیدار روحانیان و مبلغان در آستانه ماه محرم*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3329>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶/۰۵/۰۸). *بیانات در دیدار کارگزاران حج*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37254>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۰۹/۰۸). *نامه رهبر انقلاب اسلامی به عموم جوانان در کشورهای غربی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=31536>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰/۰۴/۰۹). *بیانات در دیدار مسئولان نظام در روز عید مبعث*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12834>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰/۱۱/۱۰). *بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «جوانان و بیداری اسلامی»*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18871>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۰/۰۲/۱۲). *سخنرانی تلویزیونی خطاب به ملت ایران*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47776>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۹/۰۸/۱۳). *بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز ولادت پیامبر اعظم (ص) و امام*

- صادق(ع). قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=46771>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶/۰۳/۱۴). *بیانات در مراسم بیست و هشتمین سالروز رحلت امام خمینی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36745>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۰/۰۲/۱۷). *سخنرانی تلویزیونی به مناسبت روز جهانی قدس*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47798>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰/۱۲/۱۷). *حکم تشکیل و انتصاب اعضای شورای عالی فضای مجازی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=19225>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۸/۰۵/۱۹). *پیام به حجاج بیت‌الله الحرام*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=43199>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۱/۰۹/۲۱). *بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلامی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21741>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۳/۰۵/۲۲). *دیدار مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور با رهبر انقلاب*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27180>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۰۵/۲۶). *بیانات در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت(ع) و اتحادیه رادیو و تلویزیون‌های اسلامی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30524>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۹/۰۹/۲۶). *بیانات در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46944>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۸/۰۳/۲۷). *بیانات در دیدار با اقبشار مختلف مردم*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2098>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۸/۱۰/۲۷). *خطبه‌های نماز جمعه تهران*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=44695>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۳/۰۲/۲۸). *بیانات پس از بازدید از سازمان صدا و سیما*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3232>
- خمینی، سید روح‌الله (۱۳۶۹). *صحیفه نور*. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی و انتشارات سروش، چاپ سوم، ج ۱-۴، ۲۱، ۱۵، ۱۸.
- دادگران، سید محمود (۱۳۸۲). *افکار عمومی و معیارهای سنجش آن*. تهران: انتشارات مروارید.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۷۹). *درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ سروش، علی (۱۳۹۲). *سطوح دیپلماسی عمومی در اندیشه سیاسی امام خمینی*. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، شماره ۷، ص ۱-۱۷.
- رضایی، ناصر (۱۳۹۳). *تحلیل جایگاه دیپلماسی عمومی در گردشگری ایران*. ژئوپلیتیک، شماره ۲، ص ۱۶۰-۱۸۸.
- رفیع، حسین؛ نیک‌روش، ملیحه (۱۳۹۲). *دیپلماسی عمومی و قدرت نرم با تأکید بر قدرت نرم ایران در عراق*. روابط بین‌الملل، شماره ۲۲، ص ۹۹-۱۳۲.
- زاهارنا، ار.اس. (۱۳۹۰). *ترسیم طیفی از دیپلماسی عمومی*. در: *مرجع دیپلماسی عمومی*. ترجمه روح‌الله طالبی آرنی.

تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).

ستوده، محمد (۱۳۸۶). *تحولات نظام بین‌الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*. قم: بوستان کتاب. سجادپور، سید محمدکاظم؛ وحیدی، موسی‌الرضا (۱۳۹۰). *دیپلماسی عمومی نوین: چارچوب‌های مفهومی و عملیاتی*. سیاست، شماره ۴، ص ۷۷-۹۵.

سجادی، سید عبدالقیوم (۱۳۸۱). *دیپلماسی و رفتار سیاسی در اسلام* (۲). *علوم سیاسی*، شماره ۲۰، ص ۱۶۱-۱۸۳. سلطانی‌فر، محمد؛ خان‌زاده، لیلیا (۱۳۹۲). *دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران* (فرصت‌ها، چالش‌ها، آسیب‌شناسی و راهبردها). *مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، شماره ۲۲، ص ۱۸۱-۲۰۵. سمیعی‌اصفهانی، علیرضا؛ فتحی مظفری، عبدالرضا (۱۳۹۱). *نقش و جایگاه قدرت نرم در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*. *مطالعات خاورمیانه*، شماره ۷۰، ص ۱۴۵-۱۷۶. سیمبر، رضا؛ رضاپور، دانیال؛ دانش، خسرو (۱۳۹۵). *مخاطبان، اهداف و تقویت دیپلماسی عمومی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای*. *پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، شماره ۱۹، ص ۱۶۷-۱۹۰.

شخصیت‌های جهان درباره نامه امام خامنه‌ای به جوانان غرب چه می‌گویند؟ (۱۳۹۶/۰۹/۱۱). قابل دسترس در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/09/11/1590120>

قادری کنگاوری، روح‌الله (۱۳۹۷). *نقش مستشاری جمهوری اسلامی ایران در تأمین امنیت منطقه‌ای*. *آفاق امنیت*، شماره ۴۰، ص ۵-۳۷.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

قوام، سید عبدالعلی (۱۳۸۲). *جهانی شدن و جهان سوم*. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ دوم. کیلبان، مارک (۱۳۹۰). *عملیات‌های روانی نظامی به عنوان دیپلماسی عمومی*. در: *مرجع دیپلماسی عمومی*. ترجمه روح‌الله طالبی آرانی. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).

گنجی‌دوست، محمد (۱۳۸۷). *تحولات دیپلماسی در عصر اطلاعات*. *سیاست*، شماره ۱، ص ۱۸۵-۲۱۲.

مبینی مقدس، مجید؛ عبدسرمدی، نرگس (۱۳۹۲). *دیپلماسی عمومی نوین و بیداری اسلامی*. *مطالعات انقلاب اسلامی*، شماره ۳۳، ص ۱۰۳-۱۲۲.

موسوی‌خورشیدی، سید محمدجواد (۱۳۹۴). *نقش دیپلماسی عمومی نوین در تأمین منافع ملی جمهوری اسلامی ایران*. *سیاست*، شماره ۶، ص ۶۹-۸۶.

نقیب‌زاده، احمد (۱۳۸۹). *درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی*. تهران: سمت، چاپ هشتم.

هادیان، ناصر؛ احدی، افسانه (۱۳۸۸). *جایگاه مفهومی دیپلماسی عمومی*. *روابط خارجی*، شماره ۳، ص ۸۵-۱۱۷.